

- žánr zpívané poezie
- texty, které byly zpívány a odposlouchány
- šířily se často společným zpěvem venkovských lidí - při práci na poli, ve stodole, v zahradě či doma
- lidé si je zpívali také za dlouhých zimních večerů (při draní peří atp.)

LIDOVÁ PÍSEŇ

[: Já mám koně, vraný koně,
to jsou koně mí. :]

Když já jim dám ovsu,
oni skáčou hopsa.

[: Já mám koně, vraný koně,
to jsou koně mí. :]

Když já jim dám obroku,
oni skáčou do skoku.

- žánr zpívané poezie
- texty, které zpravidla zpívaly maminky dětem před spaním, aby se děti uklidnily a usnuly
- název vychází ze slov uklébat, kolébat nebo kolébka – zpěv totiž doprovázel kolébání miminka před spánkem

UKOLÉBAVKA

Hajej, můj andílku, hajej a spi.

Matička kolíbá děťátko své.

Hajej, nynej, dadej, malej.

Matička kolíbá děťátko své.

Hajej, můj zlatoušku, hajej a spi.

Zamhouří maličký očičky své.

Hajej, nynej, dadej, malej.

Zamhouří maličký očičky své.

- žánr zpívané poezie
- zpravidla píseň s vánoční tematikou
- název pochází ze slova „koledovat“ = chodit po pochůzkách během svátků; koledníci přitom zpívali a mohli dostat drobnou koledu = výslužku
- jsou vánoční i velikonoční

KOLEDA

Půjdem spolu do Betléma,
dujda, dujda, dujda dá!

Ježíšku, panáčku,
já tě budu kolíbat.

Ježíšku, panáčku,
já tě budu kolíbat.

A ty, Janku, na pišťalku,
dudli, dudli, dudli dá!

- obrazné pojmenování (metafora)
- nepřímě popisuje lidské chování
- nechápeme jej doslova, ale klíčový je princip spojený s popsáním chováním
- nepřímě říká, jaký člověk je nebo co dělá (je namyšlený, požitkářský, lakotný, naivní)

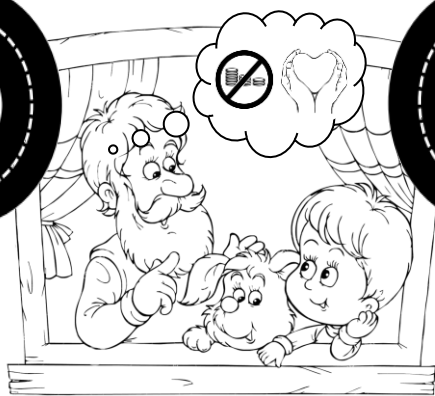
RČENÍ

- Má obě ruce levé.
- Nechá si pro korunu koleno vrtat.
- Nechá si na hlavě dříví štípat.
- Zobe mu z ruky.
- Nechá sebou orat.
- Maluje čerta na zeď.
- Má na hlavě máslo.

- obrazné pojmenování (metafora či přirovnání)
- má podobu věty nebo souvětí
- účelem je sdělit ponaučení, které souvisí s chováním a lidskými hodnotami
- toto ponaučení předává lidovou moudrost, správné hodnoty, lidskou zkušenost

PŘÍSLUVÍ

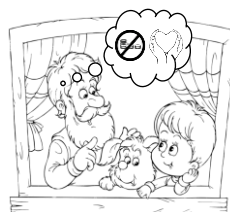
- ☺ Koho chleba jíš, toho píseň zpívej.
- ☺ Tonoucí se stěbla chytá.
- ☺ Čiň četu dobře, peklem se ti odmění.
- ☺ Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.
- ☺ Kdo seje vítr, sklízí bouři.

- je předpověď týkající se určitých dnů v roce či období
- spojena s počasím a prací na poli (= zemědělstvím)
- vychází z pozorování, kdy lidé po mnoho generací sledovali proměny přírody v průběhu roku, a odtud pak odvodili určité zákonitosti, které se dějí pravidelně

PRANOSTIKA

- ✿ Únor bílý – pole sílí.
- ✿ Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.
- ✿ Svatá Lucie noci upije.
- ✿ Jan na Nový rok, tak po celý rok.
- ✿ Na Hromnice o hodinu více.
- ✿ Na svatého Bedřicha slunko teplem zadýchá.

- krátká rytmičká báseň, která doprovázela dětskou hru
- během odříkávání básně prováděly děti nějaký pohyb, rituál (točení se, pak sed, pak ťukání pěstmi o sebe)
- důležitý byl rytmus, texty mnohdy nedávaly smysl, byly plné citoslovcí apod.

ŘÍKADLO

Kolo, kolo mlýnský
za čtyři rýnský.
Kolo se nám polámalo,
mnoho škody nadělalo,
udělalo bác!

Podejte nám hoblík, pilku,
zahrajem si ještě chvilku.

Až to kolo spravíme,
vyskočíme a tak se zatočíme!

- krátká rytmičká báseň, jejímž cílem je zpravidla vybrat někoho ze skupiny, a to na základě toho, že na danou osobu padne poslední slabika básně (střídavě se ukazovalo na jednotlivé členy skupiny vždy po jedné slabice)
- rytmus je zde důležitější než význam textu básně

ROZPOČÍTADLO

Šly – tři – o-pi-ce
do po-rod-ni-ce.

Do kte-ré-ho pat-ra šly?
To nám po-víš tře-ba ty!

~ ☺ ~

Bu-ben dě-lá bum, bum, bum,
až se tře-se ce-lý dům.
Ba-sa dě-lá brem, brem, brem,
ty jdi z ko-la ven!

- krátký text, jenž představuje určitý problém, rébus či záhadu, na kterou je skrytá odpověď
- skrytě a utajeně naznačuje, co se za tímto textem skrývá a posluchač/čtenář na tuto záhadu má přijít pomocí logiky nebo důvtipu
- na konci se přímo nebo náznakem ptá *Co je to?*

HÁDANKA

Ráno chodí po čtyřech,
v poledne po dvou
a večer po třech. Co to je?

Nemotora skoro slepý,
hlína se mu na nos lepí.
Pracuje i v neděli,
razí v zemi tunely.
(Co je to?)

- folklórní žánr psaný prózou (= nejde o báseň; jedná se o souvislý text, příběh)
- je smyšleným vyprávěním
- častý je motiv boje dobra se zlem (vítězí vždy dobro), objevuje se číslo tři, sedmero
- vystupují nadpřirozené bytosti (draci, čarodějnice)
- typické fráze (*Bylo, nebylo*)

POHÁDKA, BÁCHORKA

Bylo, nebylo, za devatero horami a devatero řekami žil, byl jeden král, který měl tři dcery. Král byl už starý, a tak se rozhodl, že je čas určit, která z dcer jej vystřídá na trůnu. Jednoho dne si je proto nechal zavolat a všechny překvapil, když se zeptal: „Dcery moje, ...“.

- krátká výpověď, která má za cíl pobavit adresáta (tedy posluchače, čtenáře)
- pracuje s humorem, cílí na výraznou údernou vtipnou pointu
- bývají vystavěny například na dvojsmyslech, paradoxu či absurditě

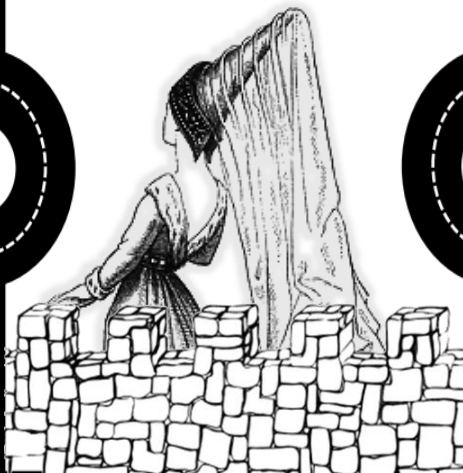
ANEKDOTA, VTIP

Pepíček se ptá tatínka:
„Tati, indiáni se malovali, když se chystali k boji, že jo?“
„Přesně tak,“ odpoví tatínek.
Pepíček: „Tak si dej pozor na mámu. Je v koupelně a něco chystá.“

- prozaické vyprávění (= má podobu kapitol, souvislého textu, nejde o báseň)
- jádrem příběhu je reálná historická osoba (například hrabě, kněžna) či místo (hrad, zámek, les); toto vyprávění je ale obohaceno o nadpřirozené prvky (duchové, strašení, záhady)
- váží se ke konkrétním místům

POVĚŠT

Bílá paní se prý dodnes zjevuje na hradbách, a to těsně před půlnocí. Prochází se po cimbuří od hradní věže směrem ke své komnatě, kde se náhle vytratí tak záhadně, jak se objevila. Místní věří, že je v komnatách ukryto něco pro hraběnku tak významného, že její duše nenalezne klid, dokud to nebude objeveno.

- nepodložená víra, že mezi věcmi, které se dějí, existuje určitá souvislost se štěstím, nebo smůlou
- tato víra není založena na rozumu (racionální úvaze), lidé si jednoduše vykládají určité výjevy jako předzvěst neštěstí a naopak věří, že jiné výjevy či předměty jim zajistí štěstí (či ochranu, blahobyť)

POVĚRA

- * Kominík – chyt' se za knoflík, nosí to štěstí.
- * Kdo se poctivě postí, uvidí o Štědrém večeru zlaté prasátko.
- * Když uvidíš, jak přes cestu přechází černá kočka, budeš mít smůlu.

- způsob, jakým byly šířeny tradiční folklorní žánry (*folk* = lid, *folklorní* = lidový) + je souborem těchto žánrů
- šlo o ústní šíření (lidé si je vyprávěli/zpívali, čímž se předávaly z generace na další generaci), jejich autor je neznámý (jsou to tradiční příběhy, písně, pověry)
- šířila se zejména na vesnici

ÚSTNÍ

LIDOVÁ

SLOVESNOST

- pohádky, báchorky
- přísloví
- rčení
- pranostiky
- lidové písně
- ukolébavky, koledy
- říkadla
- rozpočítadla
- hádanky
- vtipy
- pověsti, pověry

- v nejobecnějším pojetí označuje vše, co je zapsáno, tedy uchováno v podobě písma (*littera* = písmeno)
- lze dělit z různých hledisek (dle vzniku, jazyka, místa vzniku, účelu, kvality, ...)
- dělí se na různé formy (proza, poezie, drama) i různé druhy (lyrika, epika, drama)

LITERATURA

- ✍ poznámky, vzkazy
- ✍ knihy, brožury, manuály
- ✍ zákony, vyhlášky, smlouvy
- ✍ seznamy, výčty
- ✍ noviny, zprávy, letáky
- ✍ básně, romány
- ✍ knihy pohádek
- ✍ zápisky v sešitě
- ✍ ...

